

Universiteit Utrecht

Nederlands
Jeugd
instituut

De praktijk van *VVE Thuis*
Een programma voor gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering

Jolyn Berns

Masterthesis

De praktijk van *VVE Thuis* Een programma voor gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering

Student: Jolyn Berns

Universiteit Utrecht

Master: Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken

Begeleider: Chris Baerveldt

Datum: 27 juni 2011

Samenvatting - Het doel van dit onderzoek is inzicht te krijgen in hoeverre ouderbijeenkomsten, die gehouden worden in het gezinsgerichte ontwikkelingsstimuleringsprogramma *VVE Thuis*, zodanig worden vormgegeven dat een positief effect op het ondersteunend- en stimulerend gedrag van ouders verwacht kan worden. Een voorwaarde om dit te bereiken is dat begeleiders activiteiten uitvoeren die er op gericht zijn om 1) bij ouders een positieve attitude te ontwikkelen, 2) ouders sociale invloed te laten ervaren, 3) de eigen effectiviteit van ouders te vergroten, 4) vaardigheden aan ouders aan te leren en 5) mogelijke barrières op te heffen. In het voorjaar van 2011 zijn er interviews afgenomen en observaties uitgevoerd bij elf begeleiders en dertien ouders. Uit de interviews en observaties bleek dat begeleiders tijdens ouderbijeenkomsten verschillende activiteiten uitvoerden die invloed hadden op het ondersteunend- en stimulerend gedrag van ouders. Veel van deze activiteiten waren in overeenstemming met de uitgangspunten van *VVE Thuis*. Opvallend was dat op sommige locaties, de begeleiders geen of te weinig informatie gaven en dat op sommige locaties, de begeleiders het beoogde gedrag niet oefenden met de ouders. De verwachting is dat deze ouders hierdoor geen positieve attitude zullen ontwikkelen en te weinig vaardigheden aanleren, waardoor bij deze ouders waarschijnlijk geen gedragsverandering zal optreden. Een aanbeveling is om begeleiders een training te geven.

Abstract – The aim of the present study is to gain insight into how parent meetings were designed, so that a positive effect on the stimulating and supportive behavior of coaches could be expected. A condition to achieve this is that coaches carry out activities to 1) develop a positive attitude among parents, 2) experience social influence among parents, 3) increase parental self-efficiency, 4) educate the parents relevant competencies and 5) to eliminate possible barriers. Eleven coaches and thirteen parents have been interviewed during 2011. The interviews and observations showed that the coaches at parent meetings performed various activities that influenced the stimulating and supportive behavior of parents. Many of these activities match with the principles of *VVE Thuis*. Interestingly, in some locations, the coaches gave no or too little information and in certain locations, the coaches didn't practice the intended behavior with the parents. The expectation is that these parents will not develop a positive attitude and have a lack of competencies, so that probably no change in behavior will occur among these parents. A recommendation could be to give the coaches a training.

Slutelwoorden – *VVE Thuis*, gezinsgericht programma, ouderbijeenkomsten, ondersteunend- en stimulerend gedrag, ASE-model

Inleiding

In Nederland groeit een grote groep jonge kinderen onder omstandigheden op die volgens Leseman (2007) leiden tot een achterstand in de ontwikkeling van gebieden die bepalend zijn voor de schoolloopbaan van deze kinderen. Leseman (2007) stelt dat in de primaire opvoedingscontext verschillende factoren zijn die reeds bij jonge kinderen ontwikkelingsachterstanden veroorzaken. Eén van deze factoren is dat wanneer ouders een laag niveau van vaardigheden en algemene kennis hebben, er binnen het gezin een laag niveau van geletterdheid en taal ontstaat. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat ouders een belangrijke rol spelen in de onderwijskansen voor kinderen (Fan & Chen, 2001; Fantuzzo, McWayne & Perry, 2004; Hoover-Dempsey et al., 2005). Volgens Bordewijk, Dries, Harkink en Visser (2007) zijn het opvoedingsgedrag van ouders, de informele educatie die door ouders gegeven wordt en de omgeving van het gezin allen bepalend voor het verloop van de ontwikkeling en het schoolsucces van kinderen. Bordewijk en collega's (2007) stellen dat niet alle ouders er echter in slagen om aan hun kinderen een stabiele en stimulerende leeromgeving te bieden. Dit is al een aantal jaren bekend bij de overheid.

Al sinds 1985 is in Nederland het onderwijsachterstandenbeleid ingevoerd om het schoolsucces van kinderen in achterstandsituaties te bevorderen. Dit beleid was in eerste instantie gericht op het verbeteren en intensiveren van onderwijs aan kinderen uit migrantengezinnen en allochtone kinderen in achterstandsituaties. Toen bij de overheid het besef ontstond dat deze achterstanden al aanwezig waren bij de schoolentree van kinderen, is er geïnvesteerd in de voor- en vroegschoolse educatie (vve) (Hermanns & Montfoort, 2007). Hierbij zijn onder andere programma's ontwikkeld die zich richten op het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen in de voor- en vroegschoolse periode (nul tot zes jaar) (Kalthoff & Pennings, 2007). Bij deze programma's wordt veelal onderscheid gemaakt tussen centrumgerichte programma's en gezinsgerichte programma's (Hermanns & Montfoort, 2007). Centrumgerichte programma's stimuleren de ontwikkeling van het kind vanuit een centrum, bijvoorbeeld een peuterspeelzaal of een basisschool en gezinsgerichte programma's stimuleren de ontwikkeling van het kind vanuit de opvoedingscontext (Blok, Fukkink, Gebhardt & Leseman, 2005). Zowel centrum- als gezinsgerichte programma's werden tot voor enkele jaren als voor- en vroegschoolse programma's (vve-programma's) gezien. In het beleid heeft er een definitie verandering plaatsgevonden. Sinds tien jaar worden alleen centrumgerichte programma's gerekend onder vve-programma's (Kalthoff & Pennings, 2007).

Een voorbeeld van een gezinsgericht programma is *VVE Thuis*. *VVE Thuis* is een programma dat vanaf 2006 is ontwikkeld door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) in samenwerking met het expertisecentrum Jeugd, Samenleving en Opvoeding (JSO). *VVE Thuis* was in eerste instantie ontwikkeld voor peuters en wordt op dit moment doorontwikkeld voor de kleuterfase. *VVE Thuis* is een programma voor laagopgeleide ouders (maximaal vmbo-t) met kinderen die naar een peuterspeelzaal, voorschool, kinderdagverblijf of basisschool gaan. *VVE Thuis* heeft als doel de

onderwijskansen van kinderen te stimuleren door het bevorderen van zowel de taal- en denkontwikkeling van kinderen als een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat. Onder een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat wordt, volgens Kalthoff (2009) verstaan wat voor activiteiten ouders met hun kinderen doen (*stimulerend gezinsklimaat*) en hoe ouders omgaan met hun kinderen (*kwiteit en inhoud ouder-kind interactie*). De ouders worden in groepsbijeenkomsten begeleid. Kalthoff (2009) stelt dat ouders tijdens deze zogeheten ouderbijeenkomsten vaardigheden leren om een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat te creëren.

Op dit moment is nog geen onderzoek uitgevoerd naar *VVE Thuis*. Volgens Burggraaf-Huiskes (2010) is er gezien het wisselende effect van preventieve programma's behoefte aan onderzoek naar deze programma's. In dit onderzoek wordt een analyse gemaakt van de ouderbijeenkomsten die binnen *VVE Thuis* worden georganiseerd. De vraag die in dit onderzoek centraal staat is:

In hoeverre worden de ouderbijeenkomsten in de praktijk zodanig vormgegeven dat een positief effect op het ondersteunend- en stimulerend gedrag van ouders verwacht kan worden?

Theoretisch kader

Mayo en Leseman (2004) stellen dat er binnen de opvoedingscontext van de meeste gezinnen voldoende leerervaringen voor kinderen zijn. Door ouders wordt thuis voorzien in een breed scala op leren gerelateerde activiteiten, zoals lezen, spelen met getallen en letters, bibliotheek bezoeken, tekenen, schilderen en zingen (Desforges & Abouchaar, 2003). Dit zijn volgens Mesman (2011) activiteiten die kennis bij kinderen bijbrengen en het leer- en denkvermogen van kinderen stimuleren. Desforges en Abouchaar (2003) spreken hierbij van een 'home learning environment' (HLE). Uit grootschalig en langdurig onderzoek van Sylva, Melhuish, Sammons, Siraj-Blatchford en Taggart (2004) blijkt dat een HLE voor een betere start in het basisonderwijs zorgt en aan het einde van de basisschool nog steeds invloedrijk is. Naast een HLE speelt ook mee hoe de interactie tussen ouders en hun kinderen tijdens dagelijkse activiteiten verloopt. Volgens de sociale-constructietheorie van Vygotski (1962, 1978) leren kinderen in sociale interactie. Deze theorie gaat er van uit dat de omgeving van het kind de gereedschappen aanreikt waarmee het kind zich kan ontwikkelen. Volwassenen laten aan het kind zien wat het moet leren, welke vaardigheden het moet beheersen, welke begrippen het moet kennen en hoe het taal moet gebruiken. In interactie tussen volwassenen en kinderen wordt volgens Vygotski (1962, 1978) een cognitieve structuur gecreëerd, die het kind vervolgens internaliseert. Gedurende deze interactie maken kinderen gebruik van strategieën om hun kennis uit te breiden. Vygotski (1962, 1978) stelt dat de ouders hierbij hun kennis van de wereld overdragen op hun kinderen. Erickson, Sroufe en Egeland (1985) onderscheiden de ouder-kind interactie in vier principes, namelijk 1) emotionele ondersteuning (de ondersteuning van de ouders is afgestemd op de signalen en behoeften van een kind, bijvoorbeeld door het scheppen van een veilige atmosfeer), 2) respect voor autonomie (ouders houden rekening met de behoeften van hun kind, bijvoorbeeld door het kind ruimte te bieden om zelfstandig dingen te doen), 3) structuren en grenzen stellen (ouders geven ruimte aan het kind, maar bieden ook structuur en geven leiding, bijvoorbeeld door regelmaat aan te brengen) en 4) informatie en uitleg geven (ouders geven hun kind informatie over alles wat om het kind heen gebeurt en leggen uit wat er gebeurt). Voor het toepassen van de interactieprincipes speelt, volgens Ainsworth, Bell en Stayton (1974) sensitieve responsiviteit een rol. Hierbij gaat het om het vermogen van ouders om signalen van hun kind op te merken, deze vervolgens juist te interpreteren en daar adequaat en prompt op te reageren. Uit onderzoek blijkt dat wanneer ouders in de dagelijkse interactie met hun kinderen een hoge mate van sensitiviteit tonen, de cognitieve ontwikkeling van deze kinderen verbetert (Bartels, Rietveld, van Baal & Boomsma, 2002).

Volgens Suizzo en Stapleton (2007) hebben ouders met een laag opleidingsniveau vaak minder boekjes, leerspelletjes en puzzels in huis dan ouders die een gemiddeld of hoog opleidingsniveau hebben. Uit onderzoek blijkt dat wanneer laagopgeleide ouders het bruikbare materiaal wel in huis hebben, zij vaak niet weten hoe zij hier effectief gebruik van kunnen maken (Mesman, 2011). Weizman en Snow (2001) hebben observaties uitgevoerd naar hoe ouders hun

kinderen begeleiden tijdens situaties als voorlezen, spel en (maaltijd) gesprekken. Uit deze observaties bleek dat ouders met een laag opleidingsniveau concrete opdrachten aan hun kinderen gaven of handelingen zelf uitvoerden, waardoor kinderen minder gestimuleerd werden tot abstract en symbolisch denken. Volgens Weizman en Snow (2001) geven laagopgeleide ouders daarnaast vaak aanwijzingen op een non-verbale manier waar ouders met een gemiddeld of hoog opleidingsniveau vaak aanwijzingen geven op een verbale manier.

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat het aanbod van deze informele leerervaringen en de interactie tussen ouders en hun kinderen invloed hebben op de ontwikkeling van cognitieve vaardigheden en taalvaardigheden van kinderen (Leseman, 2007; Sammons et. al, 2007; Evangelou, Sylva & Kyriacou, 2009). Volgens Leseman (2007) is het aanbod van informele leerervaringen en de kwaliteit van interactie bij laagopgeleide ouders gemiddeld genomen onvoldoende stimulerend voor een optimale ontwikkeling van hun kinderen.

Om een achterstand in de ontwikkeling van kinderen te voorkomen, is er door de overheid geïnvesteerd in voor- en vroegschoolse educatie (vve) (Hermanns & Montfoort, 2008). Het doel van vve is kinderen van twee tot vijf jaar, met een grote (taal) achterstand, deel te laten nemen aan effectieve voor- en vroegschoolse programma's. Dit om een (taal) achterstand in groep drie van de basisschool te voorkomen (OCW, 2000). Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen centrumgerichte programma's en gezinsgerichte programma's (Hermanns & Montfoort, 2007). Een voorbeeld van een gezinsgericht programma is *VVE Thuis*. *VVE Thuis* richt zich op het bevorderen van een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat bij ouders met een laag opleidingsniveau (maximaal vmbo-t). Onder een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat wordt, volgens Kalthoff (2009), verstaan wat voor activiteiten ouders met hun kinderen uitvoeren en hoe ouders omgaan met hun kinderen.

In *VVE Thuis* worden ouders begeleid tijdens ouderbijeenkomsten. Het doel van deze ouderbijeenkomsten is 1) ouders ondersteunen bij de uitvoering van het programma, 2) de vaardigheden en kennis van ouders vergroten, 3) informatie bieden over het thema wat aan de orde is binnen de peuterspeelzaal of kinderopvang en 4) het bevorderen van de betrokkenheid van ouders bij wat er op de peuterspeelzaal of kinderopvang gebeurt. De ouderbijeenkomsten worden begeleid door een pedagogisch medewerkster en, bij voorkeur, een contactmedewerkster die dezelfde taal en dezelfde culturele achtergrond als de ouders heeft (Kalthoff, 2009).

Volgens Kalthoff (2009) hoort een ouderbijeenkomst te bestaan uit minimaal twee delen. In het eerste gedeelte van de ouderbijeenkomst wordt informatie gegeven over het thema wat aan de orde is binnen de peuterspeelzaal of kinderopvang. Daarnaast wordt verteld wat er op de peuterspeelzaal of op de kinderopvang met de kinderen wordt gedaan en wat zij daar van leren. Hierbij wordt met de ouders besproken waar zij thuis met hun kinderen over zouden kunnen praten. Het doel van dit eerste gedeelte is dat het contact tussen ouders en hun kinderen gemakkelijker verloopt. Kalthoff (2011) stelt

dat dit voor een betere afstemming tussen ouders en hun kinderen zorgt en de communicatie over de peuterspeelzaal of kinderopvang wordt bevorderd. In het tweede gedeelte van de ouderbijeenkomst wordt het themaboekje aan de ouders overhandigd. Voordat het themaboekje wordt toegelicht, wordt eerst met de ouders teruggekeken hoe zij de afgelopen periode hebben ervaren. Hierna wordt het nieuwe themaboekje aan de ouders overgedragen. Het themaboekje bestaat uit acht activiteiten die zijn omschreven op een instructieblad voor de ouders.

Naast de twee bovengenoemde delen kan er volgens Kalthoff (2009) een derde (optioneel) deel aan de ouderbijeenkomst toegevoegd worden. Binnen dit derde deel kan een inhoudelijk thema besproken worden. Door het toevoegen van een inhoudelijk thema aan de ouderbijeenkomsten, kan bijvoorbeeld meer informatie gegeven worden over de rol van ouder-kind interactie bij de ontwikkeling van een kind of over opvoedondersteuning.

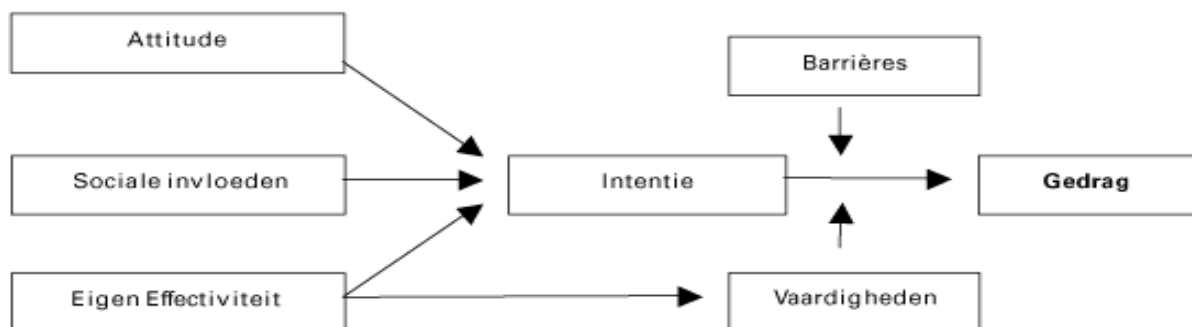
Een centraal idee achter *VVE Thuis* is volgens Kalthoff (2009) dat ouders tijdens de ouderbijeenkomsten worden geïnformeerd over wat voor soort activiteiten zij met hun kind kunnen uitvoeren om het kind te stimuleren, maar ook over hoe ze het beste met hun kind kunnen omgaan om een optimale ontwikkeling mogelijk te maken. De ouders krijgen van de begeleiders instructies over de activiteiten en worden aan de hand van de activiteiten geïnformeerd over de ontwikkeling van de kinderen en de manier waarop ze hun kinderen kunnen ondersteunen en stimuleren. Door deze informatie krijgen ouders inzicht in de ontwikkeling en opvoeding van kinderen en vergroot dit volgens Kalthoff (2009) de motivatie van ouders om activiteiten thuis uit te voeren. De activiteiten worden in de vorm van gestructureerde instructiebladen (*'Wat leert je kind?'*, *'Wat heb je nodig?'*, *'Wat kun je doen?'*, *'Stel vragen'* en *'Wist je dat'*) aan de ouders aangeboden. Volgens Kalthoff (2009) vergroot dit de kans dat de beoogde vaardigheden en kennis daadwerkelijk worden overgebracht in interactie met het kind. Daarnaast is de kwaliteit van de interactie voor ouders geoperationaliseerd in interactieboodschappen, de vuistregels. De vuistregels zijn verwerkt in een overzicht en in de werkbladen.

Naast dat de ouders geïnformeerd worden tijdens de ouderbijeenkomsten stelt Kalthoff (2009) dat ouders tijdens de ouderbijeenkomsten vaardigheden leren om een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat te creëren. Om vaardigheden aan te leren zijn er voor groepsgerichte activiteiten met ouders diverse werkvormen ontwikkeld (Marx, 2010). Volgens Marx (2010) is de keuze voor een bepaalde werkvorm afhankelijk van verschillende factoren, bijvoorbeeld het kennis- en opleidingsniveau van ouders. Kalthoff (2009) stelt dat er in *VVE Thuis* verschillende werkvormen zijn die de begeleiders kunnen gebruiken om de activiteiten aan ouders over te dragen. De verschillende werkvormen zijn interactieve informatieoverdracht, model-leren en participierend leren. Kalthoff (2009) beschrijft dat wanneer er alleen informatie wordt overgedragen er gesproken wordt van interactieve informatieoverdracht. Bij model-leren worden volgens Kalthoff (2009) activiteiten voor gedaan, bijvoorbeeld door het spelen van een rollenspel. Wanneer activiteiten samen worden gedaan met de ouders spreekt Kalthoff (2009) van participierend leren. Hierbij leren de ouders door te doen en

te ervaren. Kolb (1984) stelt dat voor een gedragsverandering niet alleen informatieoverdracht nodig is, maar vooral het toepassen van (beoogd) gedrag. Kalthoff (2009) raadt daarnaast aan om regelmatig te kiezen voor modelleren en participerend leren. Alleen het aanreiken of mondeling toelichten van informatie is onvoldoende om de vaardigheden over te brengen op laagopgeleide ouders.

De betrokkenheid van ouders wordt volgens Kalthoff (2009) bepaald door de inhoud die de begeleiders aan de ouders biedt en de houding van de begeleiders. Burggraaf-Huiskes (2010) stelt dat uit evaluaties is gebleken dat ouders acceptatie en respect als belangrijke kenmerken van begeleiders zien. Daarnaast vinden ouders het prettig dat de begeleiders sensitief reageren. Kalthoff (2009) gaat bij *VVE Thuis* uit van een sensitieve responsieve houding van de begeleiders. Hieronder verstaat Kalthoff (2009) dat de begeleiders praten met de ouders (uitleg afstemmen op ontwikkelingsniveau, verwoorden van gevoelens, open vragen stellen aan ouders, woordgebruik en werken met voorbeelden), de ouders aanmoedigen (waardering tonen voor aanwezigheid en bijdragen van ouders, positief reageren op uitingen van de ouders en ingaan op emoties) en feedback geven op een positieve en niet bedreigende manier. Kalthoff (2009) stelt dat door de sensitieve houding van de begeleiders het de bedoeling is dat ouders het gevoel krijgen dat zij serieus worden genomen, ouders zelfvertrouwen krijgen en hun gevoel van competentie wordt bevorderd. De inhoud van de ouderbijeenkomsten wordt hierbij afgestemd op het kennisniveau, de leerstijlen en de verwachtingen van de ouders. Kalthoff (2009) geeft als optie dat de begeleiders regelmatig aan de ouders kunnen vragen of zij tevreden zijn over de ouderbijeenkomsten en wat voor onderwerpen zij graag willen bespreken.

Tijdens de ouderbijeenkomsten leren de ouders hoe zij hun kinderen kunnen ondersteunen en stimuleren in hun ontwikkeling. Hiervoor is bij de ouders een gedragsverandering nodig. Een model dat zich richt op gedragsverandering is het ASE-model (Brug, van Assema & Lechner, 2008). Dit model is ontwikkeld vanuit twee theorieën, namelijk de theorie van gepland gedrag van Fishbein en Azjen (1975) en de sociale leertheorie van Bandura (1986). Volgens het ASE-model wordt gedrag voorspeld door de intentie van een persoon (Kools, Thijs & de Vries, 2005). De Vries, Dijkstra en Kuhlman (1988) verstaan onder intentie de mate waarin een persoon van plan is om bepaald gedrag te laten zien. De gedragsdeterminanten attitude, sociale invloed en eigen effectiviteit hebben invloed op deze intentie (zie figuur 1) (de Vries, Dijkstra & Kuhlman, 1988).

Figuur 1: ASE-model; voorwaarde voor gedragsverandering

Het ASE-model zal besproken worden aan de hand van de drie gedragsdeterminanten, de vaardigheden van de ouders en de barrières. Bij elk element wordt concreet gemaakt hoe daaraan dient te worden gewerkt bij *VVE Thuis*.

Onder attitude verstaan Brug en collega's (2008) de houding van een persoon ten opzichte van bepaald gedrag. Deze houding is volgens De Vries en collega's (1988) gebaseerd op de voor- en nadelen die iemand koppelt aan bepaald gedrag. De voor- en nadelen worden door Bandura (1986) ook wel uitkomstverwachtingen (*outcome expectations*) genoemd. Wanneer mensen realiseren dat zij meer voordelen dan nadelen ervaren met dit gedrag, dan creëren zij een positieve attitude ten opzichte van dit gedrag. Uit onderzoek blijkt dat kennis een rol speelt bij het creëren van een positieve attitude (Calsbeek, Morren, Bensing en Rijken, 2007). Volgens Calsbeek en collega's (2007) blijkt dat adequate kennis een positievere attitude tot gevolg heeft. Dit houdt in dat mensen een positievere attitude creëren, wanneer hun kennis verhoogd wordt. Uit onderzoek blijkt dat naast kennis, de attitude mede wordt bepaald door de motivatie die mensen hebben over bepaald gedrag. Wanneer mensen een sterke motivatie hebben om bepaald gedrag te uiten, dan zullen zij dit gedrag positiever evalueren (Ferguson & Bargh, 2004). Voor *VVE Thuis* betekent dit dat begeleiders informatie aan de ouders bieden over een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat. Om dit te realiseren dienen de begeleiders de ouders te informeren over wat voor soort activiteiten zij met hun kind kunnen uitvoeren, maar ook over hoe zij het beste met hun kind kunnen omgaan. Daarnaast worden ouders geïnformeerd over wat kinderen leren van de activiteiten die ouders met hen doen en waarom dit belangrijk is voor de ontwikkeling van kinderen, waardoor ouders inzicht krijgen in de ontwikkeling en opvoeding van hun kind. Zowel bij het terugkijken, als de overdracht van nieuwe activiteiten (*'Wat leert je kind?'*), dient hier aandacht voor te zijn. Door het geven van deze informatie zal de kennis van ouders over hun eigen rol en handelen bij de ontwikkeling van kinderen verhoogd worden, waardoor ouders een positieve attitude creëren. Daarnaast zal volgens Kalthoff (2009) door deze kennis de motivatie van ouders vergroot worden.

Naast de attitude wordt de intentie van ouders ook beïnvloed door de invloed vanuit de sociale omgeving van ouders. Om uitdrukking te geven aan de sociale invloed op gedrag, zijn er in de

literatuur verschillende concepten ontwikkeld (Brug, et al., 2008). Een concept dat veel gebruikt wordt is de 'subjectieve norm' (Fishbein & Azjen, 1975). Onder subjectieve norm verstaan Fishbein en Azjen (1975) de verwachting van belangrijke anderen. Volgens De Vries en collega's (1988) en Markham et al. (2004) spelen hierbij de verwachtingen van belangrijke anderen over zijn of haar gedrag een rol (*normative beliefs*). Daarnaast speelt de mate, waarin een persoon geneigd is om het eens te zijn met deze verwachting, mee. Sociale invloed wordt volgens Brug en collega's (2008) naast de sociale norm ook gemeten door sociale steun, sociale druk en modelling. Het gaat bij sociale steun en sociale druk volgens hen om meer directe invloeden van anderen. De Vries en collega's (1988) spreken van sociale steun wanneer er positieve invloed wordt uitgeoefend op het gewenste gedrag. Van sociale druk spreken zij wanneer er negatieve invloed wordt uitgeoefend op het gewenste gedrag. Brug en collega's (2008) spreken van modelling wanneer mensen door het observeren van het gedrag van anderen van elkaar leren. Voor *VVE Thuis* betekent dit dat de begeleiders de ouders steunen en zorgen dat ouders sociale steun van elkaar ervaren. Om dit mogelijke te maken dienen de begeleiders een sfeer van wederzijds respect en waardering te creëren. Volgens Kalthoff (2009) speelt de sensitieve responsieve houding van de begeleiders een rol bij het creëren van deze sfeer. Daarnaast maken de begeleiders afspraken over het verloop van het proces in de ouderbijeenkomsten. Verder dienen de begeleiders te bevorderen dat ouders ervaringen uitwisselen.

Eigen effectiviteit speelt ook een rol bij de beïnvloeding van de intentie van een persoon. Volgens De Vries en collega's (1988) is eigen effectiviteit de verwachting van een persoon ten opzichte van zijn capaciteiten om bepaald gedrag te realiseren. Hierbij gaat het niet om de daadwerkelijke vaardigheden, maar om het vertrouwen dat een persoon heeft in zijn eigen kunnen. Uit onderzoek blijkt dat een hoger gevoel van eigen effectiviteit een betere uitvoering tot gevolg heeft (Bandura, 1986). Voor *VVE Thuis* betekent dit dat de begeleiders een sensitieve responsieve houding moeten aannemen, waarbij ze de ouders aanmoedigen tot het uitvoeren van nieuw gedrag en positieve feedback geven op hetgeen de ouders doen. Volgens Kalthoff (2009) wordt hierdoor het zelfvertrouwen van ouders vergroot en hun gevoel van competentie bevorderd, waardoor de kans groter is dat ouders hun kinderen vaker stimuleren en ondersteunen. Uit onderzoek blijkt dat wanneer ouders die meer zelfvertrouwen hebben hun kinderen beter ondersteunen dan ouders die weinig zelfvertrouwen hebben (Ackerman, Izard, Schoff, Youngstrom & Kogos, 1999).

Het realiseren van bepaald gedrag hangt volgens De Vries en collega's (1988) niet alleen af van positieve intenties, maar ook van de vaardigheden die een persoon heeft om het beoogde gedrag te realiseren. *VVE Thuis* richt zich op ouders die niet vanzelfsprekend de vaardigheden hebben om hun kind te ondersteunen en te stimuleren. Tijdens ouderbijeenkomsten bieden de begeleiders activiteiten aan ouders aan. Door de activiteiten worden ouders in staat gesteld om hun kind te stimuleren en te ondersteunen. Van de begeleiders wordt verwacht dat zij deze activiteiten via interactieve informatieoverdracht, maar vooral via participierend leren en model leren overbrengen. De Vries en collega's (1988) stellen dat naast de vaardigheden van een persoon, eventuele barrières ook een rol

spelen bij het realiseren van gedrag. Om het onderwijs- en opvoedingsondersteunend gedrag van de ouders te bevorderen, moet de uitkomst van de ouders op deze vijf dimensies (attitude, sociale invloed, eigen-effectiviteit, vaardigheden en barrières) positief zijn, anders zal *VVE Thuis* geen effect hebben op het ondersteunend- en stimulerend gedrag van de ouders.

De bovengenoemde vijf determinanten van het ASE-model worden binnen dit onderzoek gebruikt als kwaliteitscriteria voor het voorspellen van succes van de gedragsverandering. Voorwaarden voor het succes van *VVE Thuis* zijn dat begeleiders activiteiten uitvoeren die er op gericht zijn om 1) bij ouders een positieve attitude te ontwikkelen, 2) ouders sociale invloed te laten ervaren, 3) de eigen effectiviteit van ouders te vergroten, 4) vaardigheden aan ouders aan te leren en 5) mogelijke barrières op te heffen.

Methode

Onderzoeksdesign

In dit onderzoek vormden alle begeleiders en moeders van *VVE Thuis* de populatie. Aan de hand van de plaats van de peuterspeelzaal of kinderopvang zijn de begeleiders en moeders benaderd. De begeleiders die in dit onderzoek zijn betrokken zijn benaderd via de telefoon. Zij hebben de ouders geworven voor deelname aan dit onderzoek, omdat zij een vertrouwensband met de ouders hadden en de ouders al langer kenden. Om informatie te verkrijgen over de kwaliteit van de ouderbijeenkomsten is er gekozen voor het afnemen van interviews bij de begeleiders en de ouders. De informatie die uit deze interviews naar voren kwam, is aangevuld met informatie afkomstig van observaties. De observaties zijn uitgevoerd tijdens de ouderbijeenkomsten.

Respondenten

De respondenten aan dit onderzoek waren elf begeleiders en dertien ouders die betrokken zijn bij *VVE Thuis*. De begeleiders zijn werkzaam op verschillende peuterspeelzalen en/of kinderopvang in Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht of Den Bosch. In dit onderzoek zijn ook begeleiders uit Groningen, Overijssel en Limburg benaderd, maar deze konden niet deelnemen aan het onderzoek. Dit omdat zij niet meer werkten met *VVE Thuis* of op dit moment geen groepen hadden om te werken met *VVE Thuis*.

Dataverzameling

De interviews die zijn afgenomen bij de respondenten waren semigestructureerd. Dit wil zeggen dat de vragen voorafgaande aan het interview nog niet geheel vast stonden. De topics zijn al wel vastgesteld, maar de volgorde waarin deze gesteld konden worden varieerden. De topics waren van te voren vastgelegd in een topiclijst¹. De eerste topic wat tijdens de interviews ter sprake kwam was de werving van de ouders. De vraag die hierbij centraal stond was hoe ouders en waarom ouders terecht kwamen bij *VVE Thuis*. De tweede topic ging over de ouderbijeenkomsten die gehouden werden binnen *VVE Thuis*. De onderwerpen die tijdens dit topic ter sprake kwamen waren: informatie van het kindercentrum, terugkijken naar de afgelopen periode en de overdracht van het nieuwe themaboekje. Binnen deze onderwerpen werd er gekeken naar de attitude, de sociale invloed, de eigen effectiviteit, de vaardigheden en de barrières. Het derde topic dat ter sprake kwam bestond uit de bespreking van de resultaten en de verbeterpunten. Hierbij stond centraal wat de ouders aan *VVE Thuis* hebben gehad en wat de begeleiders en de ouders van het programma vonden.

De duur van de interviews verschilde tussen de begeleiders en de ouders. De interviews met de

¹ In bijlage 1 staat de topiclijst van de interviews met de begeleider en in bijlage 2 staat de topiclijst van de interviews met de moeders.

begeleiders duurden drie kwartier tot een uur. De interviews met de ouders duurden een half uur. Alle interviews zijn, na toestemming te hebben gekregen van de respondenten, opgenomen op een voice-recorder. Als dank voor deelname aan de interviews, kregen alle respondenten een presentje aangeboden.

Naast de interviews zijn er observaties uitgevoerd tijdens de ouderbijeenkomsten². Door middel van de observaties kon bekeken worden welke en hoe veel ouders deelnamen aan de ouderbijeenkomsten, wat er gebeurde tijdens de ouderbijeenkomsten en hoe de begeleiders de verschillende gedeelten van de ouderbijeenkomsten overbrachten op de ouders.

Dataverwerking en analyse

Alle interviews zijn op de computer uitgewerkt en vervolgens geanalyseerd met het programma MAXQDA (VERBI Software, 2007) en het programma Atlasti (Friese, 2011).

Betrouwbaarheid

Om de betrouwbaarheid van dit onderzoek te vergroten zijn er verschillende manieren gebruikt. Allereerst is in dit onderzoek gekozen voor het afnemen van interviews boven vragenlijsten. Het voordeel van het afnemen van interviews boven het invullen van vragenlijsten is dat interviews geschikt zijn voor veel open vragen. Daarnaast leveren interviews meer respons op en is er een controle of alle vragen worden beantwoord (Baarda en de Goede, 2001). Daarnaast zijn zowel de begeleiders als de ouders geïnterviewd. Hierdoor werden van beide groepen respondenten visies verkregen die met elkaar vergeleken konden worden. Hierbij is gelet op de verschillen en de overeenkomsten tussen beide groepen respondenten. Ten tweede zijn er naast de interviews met begeleiders en ouders ook observaties uitgevoerd. Door middel van het observeren kan het feitelijke gedrag worden vastgesteld. Bij een interview is namelijk niet met zekerheid te zeggen of het gedrag correct weer gegeven is (Baarda en de Goede, 2001). Daarnaast konden de visies van de respondenten vergeleken worden met de observaties van de ouderbijeenkomsten. Hierbij is ook gelet op de verschillen en de overeenkomsten tussen de interviews en de observaties.

² In bijlage 3 staat het observatieschema die tijdens de ouderbijeenkomsten zijn gebruikt.

Resultaten

Attitude

De resultaten worden beschreven aan de hand van de determinanten van het ASE-model. Als eerste wordt de beginsituatie van de ouders beschreven. Als tweede worden de activiteiten beschreven die in de handleiding van *VVE Thuis* beschreven staan. Als derde worden de activiteiten beschreven die de begeleiders tijdens de ouderbijeenkomsten van *VVE Thuis* uitvoeren. Als laatste zal er, in de vorm van een tabel, een overzicht gegeven worden van de resultaten. De eerste determinant die beschreven wordt is de attitude van de ouders.

Voordat ouders begonnen met *VVE Thuis* hadden ouders al een positieve attitude ten opzichte van de taalontwikkeling. Een aantal ouders, vooral allochtone ouders, gaven aan dat zij meededen aan dit programma om de Nederlandse taalontwikkeling van hun kinderen en henzelf te stimuleren. Eén ouder vertelde: *“Het programma is voor mij, omdat ik zo Nederlands leer, maar ook voor mijn dochter. Ik ben Marokkaans en ik wil dat mijn dochter goed Nederlands leert praten.”* Enkele begeleiders vertelden dat *VVE Thuis* vooral bekend staat als een taalprogramma. Volgens deze begeleiders namen hierdoor vooral ouders met een andere etniciteit deel aan *VVE Thuis*. Eén begeleider vertelde: *“Mijn ervaring is wel dat als een Nederlander laagopgeleid is zich er een beetje voor schaamt, terwijl een anderstalige dat die een taalprogramma aangeboden krijgt is dat logisch.”* Volgens de begeleider draait het bij *VVE Thuis* niet alleen om taal, maar om een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat. Door middel van dit ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat verbetert de taalontwikkeling van kinderen. Volgens een begeleider zien ouders dat later ook in. Hierover vertelde de begeleider: *“Sommige vragen dan aan de Nederlandse moeders waarom ben jij dan hier? Want het gaat toch om de taal? Zo’n beeld hebben ze er dan bij. Na een tijdje zien ze dan dat het niet alleen taal is, maar veel breder.”*

Van de begeleiders wordt verwacht dat zij informatie aan de ouders geven, waardoor ouders een positieve attitude ontwikkelen ten opzichte van een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat. Ouders worden geïnformeerd over wat zij thuis kunnen doen, hoe zij het beste met hun kind kunnen omgaan en over de ontwikkeling van hun kind. Deze informatie wordt overgedragen tijdens het terugkijken op de afgelopen periode en de overdracht van de nieuwe themaboekjes. Daarnaast wordt informatie gegeven over de peuterspeelzaal of de kinderopvang.

Uit de interviews en observaties bleek dat ouders bij de start van het programma en tijdens de ouderbijeenkomsten informatie van de begeleiders ontvingen. Wat opviel bij de overdracht van de informatie is de diversiteit in aanpak tussen de begeleiders. Tijdens de start van het programma werden ouders door de begeleiders aangesproken. De ouders ontvingen hierbij informatie over *VVE Thuis*. Vier begeleiders gaven een folder over *VVE Thuis* aan de ouders. Eén begeleider merkte op dat ouders veel folders kregen, waardoor de kans bestaat dat ouders de folders niet lezen en niet weten wat het programma inhoudt. Naast deze folders gaven twee begeleiders ook een presentatie aan ouders.

Tijdens deze presentatie werd het materiaal getoond en werd uitgelegd wat de bedoeling van *VVE Thuis* was. Omdat *VVE Thuis* met thema's werkt, konden ouders ook na de werving deelnemen aan *VVE Thuis*. Uit de observaties bleek dat wanneer een nieuwe ouder deelnam aan de ouderbijeenkomst, er niet (of nauwelijks) werd stilgestaan bij de uitleg van *VVE Thuis*. Bij één begeleider werd er helemaal niet ingegaan op de nieuwe ouder.

Tijdens het eerste gedeelte van de ouderbijeenkomsten werd door de begeleiders informatie aan ouders gegeven over de peuterspeelzaal of de kinderopvang. Uit de observaties en interviews bleek dat vijf van de elf begeleiders tijdens dit gedeelte informatie gaven aan ouders over waar hun kinderen op dit moment mee bezig waren. Eén begeleider gaf ouders tijdens dit gedeelte de opdracht om te kijken wat hun kinderen op de peuterspeelzaal of de kinderopvang met het thema van de themaboekjes deden. In een volgende bijeenkomst werd dit teruggekoppeld. Vijf van de elf begeleiders gaven geen informatie over de peuterspeelzaal of de kinderopvang. Tijdens het tweede gedeelte van de ouderbijeenkomsten ontvingen ouders informatie tijdens het terug kijken naar de afgelopen periode. Negen van de elf begeleiders keken met ouders terug op de afgelopen periode. De manier waarop de begeleiders terug keken verschilde per begeleider. Eén begeleider nam in het begin het hele boekje met ouders door. De andere zes begeleiders stelden vooral vragen aan ouders; Hoe was het de vorige keer? Hoe hebben jullie het aangepakt? Waren er nog belemmeringen? Nog vragen? Tijdens de observaties viel op dat er vooral kort met ouders terug werd gekeken naar activiteiten die zij hadden uitgevoerd. Er werd vooral gekeken naar de activiteiten die de ouders mee hadden genomen. Er werd niet gevraagd hoe ouders de activiteiten hadden uitgevoerd. Daarnaast ontvingen ouders informatie via de instructiebladen van de themaboekjes. Bij vijf van de elf begeleiders werden alle instructiebladen doorlopen, waarbij alle onderdelen van het instructieblad werden behandeld. Vier begeleiders bespraken alleen het gedeelte waarbij de activiteit werd uitgelegd (*'wat kun je doen'*) en twee begeleiders bespraken het instructieblad niet. Naast dat ouders informatie ontvingen via de instructiebladen, ontvingen ouders ook informatie via de vuistregels. Uit de interviews en observaties bleek dat acht van de elf begeleiders aandacht besteden aan de vuistregels. Bij vier begeleiders werd niet gesproken over de vuistregels.

Sociale invloed

Naast de attitude van ouders speelde sociale invloed een rol om het gedrag van ouders te veranderen.

Ouders namen deel aan *VVE Thuis*, omdat zij in contact wilden komen met andere ouders. Zij vonden het belangrijk om sociale steun te krijgen van andere ouders. Eén ouder vertelde: *"Als dit programma er niet zou zijn, dan zou je minder contact hebben met de ouders, terwijl onze kinderen allemaal met elkaar omgaan enzo. En ik vind het dan toch belangrijk om al die ouders te leren kennen."*

Van de begeleiders wordt verwacht dat zij tijdens ouderbijeenkomsten een sfeer van wederzijds respect en waardering creëren. De houding van de begeleiders speelt hierbij een rol.

Daarnaast wordt van de begeleiders verwacht dat zij afspraken maken over het verloop van het proces in de groep.

Uit de interviews en observaties bleek dat ouders tijdens de ouderbijeenkomsten in contact kwamen met andere ouders. Om de sociale steun tussen ouders onderling te vergroten creëerden zeven van de elf begeleiders een vertrouwensband. Door het creëren van een vertrouwensband tussen de ouders werden, volgens de begeleiders, ouders gestimuleerd om met elkaar te praten waardoor er een band ontstond. Zij hadden verschillende manieren om deze vertrouwensband te creëren. Volgens zes begeleiders speelde de eigen houding hierbij een rol. De begeleiders gaven hierbij aan dat je als begeleider open moest zijn naar ouders toe, vriendelijk moest zijn, met de ouders moest praten en moest luisteren naar ouders. Eén begeleider vertelde: *“Bij ons thuis gebeuren ook gekke dingen, als je dat vertelt dan wordt het niveau gelijk. Zo bouw je langzaam een vertrouwensband op.”* Naast de eigen houding van de begeleider hanteerde één begeleider regels om een vertrouwensband te creëren. Een voorbeeld van een regel was dat wat besproken werd binnen de groep binnen de groep bleef. Tijdens de interviews beaamden ouders dat door het creëren van een vertrouwensband de band tussen de ouders sterker werd. Eén ouder vertelde: *“Er is hier echt een vertrouwensband. Dat vind ik ook erg belangrijk. Als je elkaar vertrouwt, dan leer je elkaar beter kennen.”* Drie begeleiders probeerden de sociale steun tussen ouders te vergroten door een goede sfeer binnen de groep te creëren. De sfeer werd volgens de begeleiders beïnvloed door de eigen houding. Naast een goede sfeer werd de sociale steun volgens één begeleider vergroot, doordat zij tijdens het koffie drinken, voorafgaand aan de ouderbijeenkomst, kijkt of het wel klikte tussen de ouders. Twee begeleiders waren van mening dat de sociale steun tussen de ouders vergroot werd, doordat ouders tijdens de ouderbijeenkomsten iets met elkaar ondernamen. Doordat ouders activiteiten met elkaar uitvoerden, werd het contact tussen ouders steeds beter.

Naast dat ouders sociale steun van andere ouders ervoeren, vonden een aantal begeleiders het belangrijk dat ouders ook sociale steun vanuit hun omgeving ervoeren. Om vaders meer te betrekken bij *VVE Thuis*, hadden drie begeleiders een vaderavond georganiseerd. Eén begeleider was samen met de ouders aan het bedenken hoe zij de vaders zo ver konden krijgen om mee te doen aan *VVE Thuis*. Twee begeleiders gaven tijdens bepaalde activiteiten expliciet aan, dat deze activiteiten uitgevoerd konden worden met de hele familie. Hierbij viel te denken aan het lezen van boekjes en het spelen van spelletjes met de hele familie. Tijdens de interviews gaven enkele ouders aan dat zij al sociale steun vanuit hun omgeving ervoeren. De ouders vertelden dat zij de activiteiten thuis met het hele gezin uitvoerden. Eén ouder gaf aan dat haar man graag bij de ouderbijeenkomsten aanwezig zou willen zijn, maar hier helaas geen tijd voor had.

Naast sociale steun konden de ouders tijdens de ouderbijeenkomsten sociale druk van andere ouders ervaren. Twee van de elf begeleider hadden binnen de ouderbijeenkomsten sociale druk ervaren, waardoor ouders zich niet prettig voelden binnen de groep. Volgens één begeleider konden ouders sociale druk ervaren wanneer iemand een duidelijke mening had. Het was volgens de

begeleider dan van belang dat ouders werden gestuurd: *“Dan moet je echt sturen; Wat vind jij er nou van? Wat vind jij er nou van?.”* De andere begeleider vertelde dat binnen haar groep één persoon was die voor druk zorgde. Deze persoon reageerde vaak negatief op andere ouders. De begeleider had tegen de ouder in kwestie verteld dat deze wel mocht blijven, maar dat deze meer op de achtergrond moest treden.

Dat ouders tijdens een ouderbijeenkomst van elkaar konden leren, werd tijdens de interviews door de begeleiders benadrukt. Alle begeleiders zijn van mening dat ouders van elkaar leerden, doordat zij ervaringen met elkaar uitwisselden. Eén begeleider vertelde: *“Ik kan ze dat wel vertellen, maar dat is anders dan dat een moeder dat zegt. Dus ik denk dat ze misschien wel meer van elkaar leren dan van mij.* Een aantal begeleiders zag het terugkijken naar de afgelopen periode als een moment waar ouders van elkaar konden leren. Tijdens dit terugkijken werden veel ervaringen uitgewisseld, doordat de begeleiders aan de ouders vragen stelden. Eén ouder vertelde hierbij: *“We kijken meestal wel terug. Niet altijd, maar meestal wel. Iedereen vertelt dan hoe hij het heeft gedaan met zijn kind en wat zijn kind er van vond. Dat is wel leuk om allemaal met elkaar te bespreken en we leren zo ook van elkaar.”* Daarnaast leerden ouders veel van elkaar op het gebied van opvoeding. Door negen van de elf begeleiders werd aangegeven dat er tijdens de ouderbijeenkomsten veel over opvoeding werd gesproken. Er kwamen opvoedingsthema's aan bod en ouders stelden opvoedkundige vragen. Door de meeste begeleiders werd hier tijdens de ouderbijeenkomsten tijd aan besteed. Hoeveel tijd de begeleiders hier aan besteedden, verschilde per begeleider. Eén begeleider gaf aan dat zij even naar het verhaal luisterde en kort en bondig advies gaf of doorverwijst, maar hier niet te veel tijd aan besteedde. Een andere begeleider gaf aan dat als ouders ergens niet uitkwamen, zij dan de belangrijkste onderdelen van het themaboekje besprak, maar dat ze het daarna over deze opvoedingsthema's ging hebben. Bij vier begeleiders zat een vrouw van het opvoedbureau aan tafel.

Eigen effectiviteit

Eigen effectiviteit speelde naast attitude en sociale invloed een rol bij de verandering van het gedrag van de ouders.

Sommige ouders wisten, voordat zij deelnamen aan *VVE Thuis*, niet wat zij thuis met hun kinderen moesten doen om hun kind te stimuleren en waren hier onzeker over. Volgens sommige begeleider komt dit doordat sommige ouders vanuit hun cultuur niet gewend zijn om met hun kind te spelen.

Van de begeleiders wordt verwacht dat zij ouders aanmoedigen tot het uitvoeren van nieuw gedrag en positieve feedback geven op hetgeen ouders doen. Daarnaast stimuleerde het terug kijken op de afgelopen periode de eigen-effectiviteitsverwachting van ouders, doordat zij kunnen laten zien wat hun kind heeft gedaan.

Uit de interviews en observaties bleek dat over de manier waarop de eigen-effectiviteitsverwachting van ouders veranderd kon worden, de meningen van de begeleiders

verschillen. Volgens de begeleiders speelde de houding van de begeleiders een rol bij het vergroten van de eigen-effectiviteitsverwachting. Het geven van positieve feedback was volgens alle begeleiders een middel om de eigen-effectiviteitsverwachting van ouders te vergroten. Het geven van positieve feedback had volgens de ouders ook een positief effect op hun eigen-effectiviteitsverwachting. Tijdens het interview vertelde een ouder hierover: *“De leidster geeft meestal complimentjes als je bijvoorbeeld met iets nieuws komt. De leidster vindt dat dan erg leuk dat ik dat gedaan heb. Het is bijvoorbeeld goed voor ons zelfvertrouwen. Je weet dan dat je het goed doet in ieder geval”*. Door jezelf kwetsbaar op te stellen en door toe te geven dat je fouten mag maken, ben je volgens drie begeleiders gelijkwaardig. Ouders slaan hierdoor niet dicht en durven nu toe te geven. Volgens de begeleiders leidde dit tot een betere eigen-effectiviteitsverwachting ten opzichte van een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat. Naast de houding van de begeleiders werd, volgens twee begeleiders, de eigen-effectiviteitsverwachting van ouders ook beïnvloed doordat ouders in een groep functioneerden en elkaar ondersteunden. Door continue feedback te krijgen van andere ouders, zelf feedback te geven aan andere ouders en het delen van ervaringen werden de ouders sterker. Ook de ouders gaven dit aan. Daarnaast werd de eigen-effectiviteitsverwachting van ouders volgens één begeleider verhoogd door ouders een stukje voor te laten lezen, volgens één begeleider door het terugnemen van de activiteiten die ouders thuis hadden uitgevoerd met hun kinderen en volgens één begeleider door kennis aan de ouders over te dragen.

De begeleiders vertelden tijdens de interviews dat het belangrijk was dat ouders vertrouwen hadden in zichzelf, maar ook dat zij het gevoel hadden dat zij hun eigen situatie konden controleren. Tijdens de ouderbijeenkomsten hadden ouders bij acht van de elf begeleiders eigen inspraak. De manier waarop verschilde per begeleider. Drie begeleiders vroegen aan de ouders welke activiteiten uit het themaboekje zij wilden bespreken. Daarnaast keken drie begeleiders samen met ouders hoe zij de activiteiten anders konden aanpakken, bijvoorbeeld wanneer een kind geen zin had in een activiteit. Eén begeleider vertelde: *“Als een kind bijvoorbeeld een hekel heeft aan het kleuren en heeft al bewezen dat hij het kan dan kan het ook op een andere manier. We gingen dan samen met de kijken wat precies gestimuleerd moest worden, bijvoorbeeld het benoemen van kleuren. Daar de opdrachten samen aan aanpassen”*. Twee begeleiders vertelden hierbij dat zij de activiteiten aanpasten, omdat zij het zelf leuk vonden en niet omdat ouders bijvoorbeeld aangaven dat zij de activiteiten te moeilijk vonden. Enkele begeleiders hadden aan ouders gevraagd wat zij van de ouderbijeenkomsten vonden. Twee begeleiders vroegen expliciet aan het einde van de ouderbijeenkomsten wat ouders er van vonden en of zij nog ideeën hadden voor de volgende ouderbijeenkomsten.

Vaardigheden en barrières

Het creëren van een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat hangt niet alleen af van de drie bovengenoemde gedragsdeterminanten, maar ook van de vaardigheden die ouders hebben om dit klimaat te realiseren en barrières.

Voordat ouders deelnamen aan *VVE Thuis*, beschikten ouders nog niet over de juiste vaardigheden om hun kinderen te ondersteunen en te stimuleren. Tijdens de ouderbijeenkomsten werden vaardigheden aan ouders geleerd, waardoor zij een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat konden creëren. De overdracht van activiteiten speelde hierbij een rol. Van de begeleiders werd verwacht dat zij de opdrachten vooral overdroegen via participerend leren en modelleren. Acht van de elf begeleiders droegen de activiteiten over via participerend leren en gaven hierbij informatie over de activiteiten. Tijdens de interviews werden een aantal voordelen genoemd die betrekking hadden op het samen doen van activiteiten met ouders. Eén begeleider vertelde: *“Spelletjes moet je sowieso voordoen, omdat veel ouders niet weten hoe het werkt.”*

Tijdens de interviews kwam er nog een andere vaardigheid van ouders ter sprake, namelijk de taalvaardigheid van ouders. De meeste ouders die deelnamen aan *VVE Thuis*, waren van allochtone afkomst en hadden vaak een beperkte Nederlandse taalvaardigheid. Taalvaardigheid is een voorbeeld van een vaardigheid om de ouderbijeenkomsten te kunnen volgen. Uit de interviews en observaties bleek dat de begeleiders verschillende manieren hanteerden om tijdens de ouderbijeenkomsten om te gaan met de beperkte Nederlandse taalvaardigheid van sommige ouders. Een aantal begeleiders spraken zelf de taal van de ouders, zodat zij voor deze ouders konden vertalen. Daarnaast fungeerden ouders onderling als tolk. Eén begeleider vertelde: *“We hebben een moeder die bijvoorbeeld tolkt, die helpt dan een andere moeder die niet zo goed is in Nederlands. Zij legt dan uit en dan wachten we gewoon.”* Eén begeleider zorgde hierbij dat ouders onderling respect en geduld hadden. Wanneer ouders iets niet begrepen dan werd dit door de begeleiders uitgelegd of werd apart met de ouder gesproken. Dat ouders tijdens de ouderbijeenkomsten voor elkaar vertaalden werd door de ouders beaamd. Eén ouder vertelde: *“Sommige woorden vinden wij moeilijk. Er is een Marokkaanse moeder die Arabisch spreekt. Als wij dan een woord niet begrijpen dan legt zij ons dat uit.”* Twee begeleiders maakten tijdens sommige ouderbijeenkomsten gebruik van een tolk.

Naast de vaardigheden van de ouders kwam er tijdens de interviews ook een barrière ter sprake, namelijk tijd. Uit de interviews en observaties bleek dat tijd één van de meest voorkomende redenen was waarom sommige ouders niet naar een ouderbijeenkomst kwamen. Sommige begeleiders hielden daarom rekening met de tijdsplanning van de ouders. Twee begeleiders vertelden tijdens de interviews dat veel van hun ouders 's ochtends op taallessen zaten. Zij hadden daarom gekozen om de ouderbijeenkomsten in de middag te houden. Twee begeleiders hadden van tevoren regels opgesteld waar ouders zich aan moesten houden. Ouders moesten bijvoorbeeld regelmatig deelnemen aan een ouderbijeenkomst en afbellen als zij niet aanwezig konden zijn bij een ouderbijeenkomst. Wanneer ouders zich niet aan de regels hielden dan was de consequentie dat de begeleiders stopten met de ouderbijeenkomsten. Door gebrek aan tijd werden door sommige ouders opdrachten niet uitgevoerd. Ouders probeerden alle activiteiten uit te voeren, maar hierbij speelde wel mee of zij tijd genoeg hadden. Het terugkijken op de afgelopen periode werd door enkele begeleiders gezien als een 'controle' of ouders de activiteiten wel uitvoerden. Eén begeleider vertelde: *“Het is het doel dat de*

ouders de opdrachten uitvoeren. Omdat je het ze vraagt, moeten ze het wel uitvoeren.” Wanneer ouders activiteiten niet hadden uitgevoerd gaven drie begeleiders voorbeelden van activiteiten die ouders wel zouden kunnen uitvoeren, bijvoorbeeld tijdens het wassen. Twee begeleiders vroegen zich hierbij af of ouders de voorbeeld activiteiten ook daadwerkelijk uitvoerden. Daarnaast gaven twee begeleiders aan dat zij aan de ouders probeerden duidelijk te maken dat de activiteiten bedoeld zijn voor hun kind. Eén begeleider vertelde: *“Opdrachten moeten niet van mij, maar moet je doen voor je kind, die moet er wat aan hebben. Dat wil ik brengen aan de ouders.”*

Kwaliteit van de ouderbijeenkomsten volgens het ASE-model

Tabel 1 geeft een overzicht van de bovenstaande resultaten. In deze tabel wordt de beginsituatie van ouders, de noodzaak voor het programma en de activiteiten die begeleiders tijdens de ouderbijeenkomsten uitvoerden weergegeven.

Tabel 1: Kwaliteit van de ouderbijeenkomsten volgens het ASE-model

	Beginsituatie ouders	Noodzaak programma	Activiteiten ouderbijeenkomsten
Attitude	Deels; ouders hadden een positieve attitude ten opzichte van de taalontwikkeling, maar zagen nog niet het belang in van ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat	Begeleiders geven informatie aan de ouders	Dit wordt door sommige begeleiders wel gedaan en door sommige begeleiders niet of onvolledig.
Sociale invloed	Nee, ouders namen deel aan <i>VVE Thuis</i> omdat zij in contact wilden komen met andere ouders	Begeleiders steunen de ouders en zorgen dat ouders sociale steun ervaren, door een sfeer van wederzijds respect en waardering te creëren en afspraken te maken over het verloop van het proces. Daarnaast wisselen ouders ervaringen uit.	Dit wordt door de begeleiders gedaan.
Eigen effectiviteit	Nee, ouders wisten niet wat voor activiteiten zij in de thuissituatie moesten uitvoeren en waren hier soms onzeker over	Begeleiders moedigen ouders aan en geven positieve feedback op hetgeen ouders doen	Dit wordt door de begeleiders gedaan.
Vaardigheden	Weinig, ouders hebben niet vanzelfsprekend vaardigheden om hun kind te ondersteunen of te stimuleren en taalachterstand bij sommige allochtone ouders	- Begeleidsters dienen activiteiten vooral over te dragen via participerend leren en modelleren. - Taalvaardigheid is een voorbeeld van een vaardigheid om de ouderbijeenkomsten te kunnen volgen.	- Sommige begeleiders voerden dit wel uit. Sommige voerden begeleiders dit niet uit. - Wanneer begeleiders niet de taal van allochtone ouders spraken werd er soms een tolk ingehuurd. Of ouders fungeerden als tolk.
Barrières	Ja, namelijk tijd	Doordat ouders geen tijd hadden, kwamen zij niet naar ouderbijeenkomsten of voerden opdrachten niet uit.	Begeleiders hielden rekening met de tijdsplanning van ouders, stelden regels op en gaven ouders alternatieven wanneer opdrachten niet werden uitgevoerd

Conclusie

Het programma *VVE Thuis* heeft als doel de ontwikkeling van kinderen met laagopgeleide ouders te stimuleren door het bevorderen van zowel de taal- en denkontwikkeling van kinderen als een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat. In *VVE Thuis* worden ouders tijdens ouderbijeenkomsten begeleid waarbij vaardigheden worden aangeleerd die ouders nodig hebben om een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat te creëren. Het doel van dit onderzoek was inzicht te krijgen in hoeverre de ouderbijeenkomsten zodanig werden vormgegeven dat een positief effect op het ondersteunend- en stimulerend gedrag van ouders verwacht kon worden. In het voorjaar van 2011 zijn er interviews afgenomen en observaties uitgevoerd bij elf begeleiders en dertien ouders. Hierbij vormden de vijf elementen van het ASE-model (attitude, sociale invloed, eigen effectiviteit, vaardigheden en barrières) de kwaliteitscriteria voor het voorspellen van een succesvolle gedragsverandering. Het interviewen van zowel begeleiders als ouders had als voordeel dat de visies van de begeleiders vergeleken konden worden met de visies van de ouders. Daarnaast werden er observaties bij de ouderbijeenkomsten uitgevoerd, waardoor de visies van de respondenten vergeleken konden worden met de observaties. Door deze twee manieren werd de betrouwbaarheid van dit onderzoek vergroot.

Uit de observaties en interviews kwamen een aantal zaken naar voren die betrekking hadden op de vijf kwaliteitscriteria van het ASE-model. Ten eerste bleek dat ouders, voordat zij deelnamen aan *VVE Thuis*, een positieve attitude hadden ten opzichte van de taalontwikkeling. Om ouders een positieve attitude te laten ontwikkelen ten opzichte van een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat, gaven sommige begeleiders informatie aan ouders over de ontwikkeling van kinderen en het ondersteunen en stimuleren van kinderen. Opvallend was dat sommige begeleiders, in tegenstelling tot de uitgangspunten van *VVE Thuis*, geen of onvolledige informatie aan de ouders gaven. Ten tweede werd duidelijk dat ouders aan *VVE Thuis* deelnamen, omdat zij sociale steun van andere ouders wilden ontvangen. In overeenstemming met de uitgangspunten van *VVE Thuis* werd, volgens de begeleiders, de sociale steun vergroot door het creëren van een vertrouwensband en van een goede sfeer. Naast deze activiteiten voerden de begeleiders nog andere activiteiten uit om de sociale steun van ouders te vergroten. Ten derde kwam naar voren dat ouders, voordat zij aan *VVE Thuis* deelnamen, onzeker waren over de activiteiten die zij thuis met hun kind uitvoerden. Om de eigen-effectiviteitsverwachting van ouders te vergroten speelde, in overeenstemming met de uitgangspunten van *VVE Thuis*, volgens de begeleiders hun eigen houding een rol. Naast deze houding voerden de begeleiders nog andere activiteiten uit om de eigen-effectiviteitsverwachting van ouders te vergroten. Ten vierde bleek dat ouders niet vanzelfsprekend vaardigheden hadden om hun kind te ondersteunen. Begeleiders leerden ouders de vaardigheden aan en gebruikten hierbij verschillende werkvormen. In tegenstelling tot de uitgangspunten van *VVE Thuis* droegen sommige begeleiders de activiteiten niet via participerend leren of modelleren over. Bovendien hadden sommige allochtone

ouders een beperkte taalvaardigheid. Om te voorkomen dat ouders de ouderbijeenkomsten niet konden volgen, spraken begeleiders de taal van de ouders of huurden een tolk in. Bovendien fungeerden ouders als tolk. Ten vijfde bleek dat tijd de meest voorkomende barrière was waar de begeleiders mee te maken kregen. Doordat ouders geen tijd hadden, kwamen zij niet naar ouderbijeenkomsten of voerden zij opdrachten niet uit. Begeleiders hielden daarom rekening met de tijdsplanning van ouders en gaven ouders alternatieven, wanneer zij opdrachten niet konden uitvoeren.

Geconcludeerd kan worden dat de begeleiders tijdens de ouderbijeenkomsten verschillende activiteiten uitvoerden die invloed hadden op het ondersteunend- en stimulerend gedrag van ouders. Veel van de activiteiten die de begeleiders uitvoerden waren in overeenstemming met de uitgangspunten van *VVE Thuis*. Daarnaast voerden de begeleiders nog andere activiteiten uit die niet vermeld stonden in de handleiding van *VVE Thuis*. De activiteiten die gericht waren op het ontwikkelen van een positieve attitude ten opzichte van een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat en het aanleren van vaardigheden werden, op sommige locaties, door begeleiders niet of onvolledig uitgevoerd. De verwachting is dat deze ouders hierdoor geen positieve attitude zullen ontwikkelen en te weinig vaardigheden zullen aanleren, waardoor bij deze ouders waarschijnlijk geen gedragsverandering zal optreden.

Discussie

In *VVE Thuis* leren ouders hoe zij hun kinderen kunnen ondersteunen en stimuleren in hun ontwikkeling. Hiervoor is bij de ouders een gedragsverandering nodig. Een model dat zich richt op gedragsverandering is het ASE-model (Brug et al., 2008). De attitude, sociale invloed, eigen effectiviteit, vaardigheden en barrières hebben allen invloed op het gedrag van ouders. Volgens De Vries en collega's (1988) moet de uitkomst op deze vijf kwaliteitscriteria positief zijn, anders zal *VVE Thuis* geen effect hebben op het ondersteunend- en stimulerend gedrag van ouders. Voor de praktijk betekent dit dat de begeleiders tijdens de ouderbijeenkomsten activiteiten uitvoeren die er op gericht zijn om 1) bij ouders een positieve attitude te ontwikkelen, 2) ouders sociale invloed te laten ervaren, 3) de eigen effectiviteit van ouders te verhogen, 4) vaardigheden aan ouders aan te leren en 5) mogelijke barrières op te heffen.

Om een positieve attitude ten opzichte van een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat bij ouders te ontwikkelen, gaven sommige begeleiders informatie aan de ouders over wat voor activiteiten zij met hun kind konden uitvoeren, hoe zij het beste met hun kind om konden gaan en over de ontwikkeling van hun kind. Sommige begeleiders gaven echter weinig of geen informatie aan de ouders. Daardoor werd de kennis van deze ouders waarschijnlijk niet vergroot. Volgens Calsbeek en collega's (2007) zullen de ouders hierdoor waarschijnlijk geen positieve attitude ontwikkelen. Naast de attitude wordt het gedrag van ouders volgens De Vries en collega's (1988) ook beïnvloedt door sociale invloeden. Sociale invloed wordt volgens Brug en collega's (2008) onder andere gemeten door

de sociale steun. Om de sociale steun tussen ouders te vergroten werd door de begeleiders een vertrouwensband en een goede sfeer binnen de groep gecreëerd. Remmerswaal (2006) onderbouwt dit en stelt dat een sfeer van vertrouwdheid en zekere intimiteit binnen de groep nodig is om steun van anderen te krijgen. Naast het ervaren van sociale steun, konden ouders volgens de begeleiders van elkaar leren doordat zij ervaringen uitwisselden. Het ging hierbij niet alleen om ervaringen op het gebied van een ondersteunend- en stimulerend gezinsklimaat, maar ook op het gebied van opvoedingsondersteuning. Door zowel het vergroten van de sociale steun en de uitwisseling van ervaringen wordt volgens Brug en collega's (2008) de sociale invloed vergroot. De Vries en collega's (1988) stellen dat de eigen effectiviteit van ouders ook van invloed is op het gedrag van ouders. De begeleiders gaven de ouders positieve feedback op hetgeen de ouders deden. Volgens Kalthoff (2009) wordt hierdoor het zelfvertrouwen van ouders vergroot en hun gevoel van competentie bevorderd, waardoor de kans groter is dat ouders hun kinderen vaker stimuleren en ondersteunen. Koopmans (2007) bevestigt dat door positieve feedback het zelfvertrouwen en de zelfkennis van mensen vergroot wordt. Het vergroten van de eigen-effectiviteitsverwachting van ouders heeft volgens Bandura (1986) een betere uitvoering van gedrag tot gevolg. Het realiseren van bepaald gedrag hangt niet alleen af van bovengenoemde gedragsdeterminanten, maar volgens De Vries en collega's ook van de vaardigheden die een persoon heeft en barrières. Sommige begeleiders droegen de activiteiten niet over via participierend leren of modelleren. Kolb (1984) stelt dat het vergroten van vaardigheden niet alleen informatieoverdracht nodig is, maar vooral het toepassen van (beoogd) gedrag. Tijdens de ouderbijeenkomsten kregen de begeleiders verder te maken met een beperkte taalvaardigheid van sommige allochtone ouders. Om te voorkomen dat ouders door deze beperkte taalvaardigheid de ouderbijeenkomsten niet konden volgen spraken begeleiders de taal van de ouders of huurden een tolk in. Ook fungeerden ouders als tolk. Daarnaast kregen de begeleiders te maken met de barrière tijd, waardoor ouders niet naar ouderbijeenkomsten kwamen of sommige opdrachten niet uitvoerden. Begeleiders hielden daarom rekening met de tijdsplanning van ouders en gaven ouders alternatieven, wanneer zij opdrachten niet konden uitvoeren.

Uit bovenstaande blijkt dat waarschijnlijk de sociale invloed en de eigen-effectiviteit van ouders vergroot wordt. Daarnaast vormen de beperkte taalvaardigheid en de barrière tijd geen obstakels voor de gedragsverandering. Echter zullen sommige ouders waarschijnlijk geen positieve attitude ontwikkelen en te weinig vaardigheden leren om hun kinderen te ondersteunen en te stimuleren. Hierdoor wordt op die locaties niet voldaan aan de eis van De Vries en collega's (1988) en zal volgens hen *VVE Thuis* waarschijnlijk, op die locaties, geen effect hebben op het ondersteunend- en stimulerend gedrag van ouders. Dit is enkel een verwachting gebaseerd op een theoretisch model. Om te weten of en welke effecten worden bereikt op de ouders en hun kinderen moet er eerst gedegen effectonderzoek uitgevoerd worden. Hieronder worden aanbevelingen voor de praktijk gegeven.

Aanbevelingen voor de praktijk

Een aantal begeleiders voerden *VVE Thuis* niet of op een verkeerde wijze uit. Een oorzaak hiervan kan zijn, is dat de begeleiders wellicht geen, een beperkte of geen goed uitgevoerde training hebben gehad. Voor het vergroten van de vaardigheden van ouders geldt als één van de voorwaarden dat een programma uitgevoerd moet worden door een goed getrainde beroepskracht (Bordewijk et al., 2007). Door te investeren in de opleiding van de begeleiders wordt volgens Mesman (2011) de kwaliteit van programma's geoptimaliseerd. Eén mogelijke oplossing zou kunnen zijn om begeleiders een training te geven. Tijdens de training zou er extra aandacht besteed kunnen worden aan onderstaande zaken.

Ten eerste kan aandacht besteed worden aan de onderdelen van de ouderbijeenkomsten die in onvoldoende mate worden uitgevoerd, met name het terug kijken naar de afgelopen periode en de overdracht van het themaboekje.

Ten tweede kan tijdens de training uitleg aan de begeleiders worden gegeven over de overdracht van de activiteiten die beschreven staan op de instructiebladen. Begeleiders dienen activiteiten vooral over te dragen via participeren en modelleren. Ouders leren de activiteiten op een goede manier uit te voeren door te kijken naar het voorbeeld van begeleiders en andere ouders en door zelf te oefenen en daarop feedback te krijgen. Tijdens de training van begeleiders dient te worden geoefend met deze werkvormen.

Ten derde dient de trainer aandacht te besteden aan vuistregels. In de training dient te worden behandeld hoe de vuistregels in *VVE Thuis* gebruikt worden, hoe ze in de themaboekjes zijn verwerkt en hoe de begeleiders hier mee kunnen werken. Ook hier kan mee geoefend worden.

Ten vierde zal met de begeleiders gesproken worden over hoe er tijdens de ouderbijeenkomsten met opvoedingsvraagstukken van ouders moet worden omgegaan. Wanneer ouders tijdens de ouderbijeenkomsten aangeven dat zij problemen ervaren op het gebied van opvoeding is het belangrijk dat de begeleiders hier even tijd aan besteden, omdat ouders zich anders moeilijk kunnen focussen op de ouderbijeenkomst. Uit de interviews en observaties bleek dat de opvoedingsvraagstukken soms de overhand kregen, waardoor het programma zelf in het gedrang kon komen. De trainer kan aan de begeleiders aanraden om een aparte bijeenkomst voor ouders te organiseren, waarbij opvoedingsthema's aan bod komen.

Ter vijfde zou gedurende de training een locatiebezoek afgelegd kunnen worden. De trainer observeert een ouderbijeenkomst en geeft naderhand feedback op de georganiseerde ouderbijeenkomst.

Naast de training zou de handleiding voor de begeleiders kunnen worden herzien. Bovengenoemde aandachtspunten zouden in deze herziende handleiding duidelijk moeten worden uitgewerkt in richtlijnen voor het handelen.

Een goede training en handleiding kunnen leiden tot een programmagetrouwe uitvoering, waardoor aan alle elementen van het ASE-model zal worden voldaan.

Literatuurlijst

- Ackerman, B.P., Izard, C.E., Schoff, K., Youngstrom, E.A. & Kogos, J. (1999). Contextual risk, caregiver emotionality, and the problem behaviors of six- and seven-year-old children from economically disadvantaged families. *Child Development*, 70, 1415-1427.
- Ainsworth, M., Bell, S. & Stayton, D. (1974). Infant-mother attachment and social development: Socialization as a product of reciprocal responsiveness to signals. In M.P.M. Richards (Ed.). *The integration of a child in a social world*. London: Cambridge University Press.
- Baarda, D.B. & Goede, M.P.M. de (2001). *Basisboek Methoden en Technieken. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek*. Groningen: Stenfert Kroese.
- Bandura, A. (1976). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bartels, M., Rietveld, M.J.H., Baal, G.C.M. van & Boomsma, D.I. (2002). Genetic and Environmental influences on the Development of Intelligence. *Behavioral Genetics*, 22, 237-249.
- Blok, H., Fukkink, R.G., Gebhardt, E.C. & Leseman, P.P.M. (2005). The relevance of delivery mode and other programme characteristics for the effectiveness of early childhood intervention. *International Journal of Behavioural Development*, 29, 35-47.
- Bordewijk, A., Dries, H., Harkink, M. & Visser, E. (2007). *Ouderbetrokkenheid thuis: sleutel voor schoolsucces. Over de invloed van ouders op het schoolsucces van hun kind en de rol van (voor) schoolse voorzieningen*. Velp: Spectrum
- Brug, J., Assema, P. van & Lechner, L. (2008). *Gezondheidsvoorlichting en gedragsverandering. Een planmatige aanpak*. Assen: Van Gorcum.
- Burggraaf-Huiskes, M. (2010). Onderzoek en evaluatie. In I. Bakker, G. Blokland & H. Wijnen (Eds.). *Samen delen. Methodiekboek voor opvoedingsondersteuning in groepen*. Amsterdam: SWP.
- Calsbeek, H., Morren, M., Bensing, J. & Rijken, M. (2007). Knowledge and Attitudes Towards Genetic Testing: A Two Year Follow-Up Study in Patients with Asthma, Diabetes Mellitus and Cardiovascular Disease. *Journal of Genetic Counseling*, 16, 493-504.
- Desforges, C. & Abouchar, A. (2003). *The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievements and adjustment: A literature review*. London: Department for Education and Skills.
- Erickson, Sroufe & Egeland (1985). The relationship between quality of attachment and behavior problems in preschool in a high-risk sample. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50, 147-166.
- Evangelou, M., Sylva, K. & Kyriacou, M. (2009). *Early Years Learning and Development. Literature Review*. Oxford: University of Oxford.
- Fan, X. & Chen, M. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: A Meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 13(1), 1-22.

- Fantuzzo, J., MacWayne, C. & Perry, M.A. (2004). Multiple Dimensions of Family Involvement and Their Relations to Behavioral and Learning Competencies for Urban, Low-Income Children. *School Psychology Review*, 33(4), 467-480.
- Ferguson, M.J. & Bargh, J.A. (2004). Liking is for Doing: The Effects of Goal Pursuit on Automatic Evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87, 557-572.
- Fishbein, M. & Azjen, I. (1975). *Belief, Attitude, Intention and Behavior: an Introduction to Theory and research*. Addison Wesley: Reading MA.
- Friese, S. (2011). *ATLASTI.ti6 Concepts and Functions*. Berlin: Scientific Software Development GmbH.
- Hermanns, J.M.A. & Montfoort, A.J. van (2007). Hoe pedagogische verantwoord is het beleid van de Nederlandse overheid? In P.A.H. van Lieshout, M.S.S. van der Meij & J.C.I. De Pree (Eds.), *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid*. Den Haag/Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Hoover-Dempsey, K.V., Walker, J.M.T., Sandler, H.M., Whetsel, D., Green, C.L., Wilkins, A.S. & Closson, K. (2005). Why Do Parents Become Involved? Research Findings and Implications. *The Elementary School Journal*, 106(2), 105-130.
- Kalthoff, H. & Pennings, T. (2007). *Ontwikkelingsstimulering in multifunctionele voorzieningen*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Kalthoff, H. (2009). *VVE Thuis: Thematisch ouderprogramma. Handleiding voor begeleiders*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Kalthoff, H. (2011). *Ouderbetrokkenheid bij voor- en vroegschoolse educatie, peuterspeelzaal en onderwijs*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut
- Kolb (1984). *Experiential learning; Experience as the source of learning and development*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Kools, E.J., Thijs, C. & Vries, H. de (2005). The Behavioral Determinants of Breast-Feeding in the Netherlands: Predictors for Breast-Feeding. *Health, Education & Behavior*, 32, 809-824.
- Koopmans, M. (2007). *Feedback: commentaar geven en ontvangen*. Zaltbommel: Thema
- Leseman, P.P.M. (2007). Achterstandenbeleid: voorbij de voor- en vroegschoolse periode. In P.A.H. van Lieshout, M.S.S. van der Meij & J.C.I. De Pree (Eds.), *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid*. Den Haag/Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Markham, Aveyard, Thomas, Charlton, Lopez & de Vries (2004). What determinants future smoking intentions of 12- to 13-year-old UK African-Caribbean, Indian, Pakistani and white young people? *Health Education research*, 19, 15-28.
- Marx, H. (2010). Werkvormen en materialen. In I. Bakker, G. Blokland & H. Wijnen (Eds.). *Samen delen. Methodiekboek voor opvoedingsondersteuning in groepen*. Amsterdam: SWP.

- Mayo, A. Y. & Leseman, P.P.M. (2004). Developmental changes cognitive co-construction in Dutch, Surinamese-Dutch and Turkish-Dutch mother-child problem-solving interactions. In A.Y. Mayo (Ed.). *Cognitive co-construction in mother-child interaction*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Mesman, J. (2011). Oud geleerd, jong gedaan. *Het Jonge Kind*, 11, 9-12.
- OCW (2000). Regeling Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE). *Uitleg*, 24 (12), 11-18.
- Remmerswaal, J. (2006). *Begeleiden van groepen. Groepsdynamica in praktijk*. Antwerpen/Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I. & Taggart, B. (2004). *The Effective Provision of Pre-school Education (EPPE) Project: Technical Paper 12 – The final report*. London: University of London.
- Sammons, P, Sylva, K., Melhuish, E. Siraj, Blatchford, I., Taggart, B., Grabbe, Y. & Barreau, S. (2007). *Summary Report Influences on Children's Attainment and Progress in key Stage 2: Cognitive Outcomes in Year 5*. London: Institute of Education, University of London.
- Suizzo, M.A. & Stapleton, L.M. (2007). Home-based parental involvement in young children's education: Examining the effects of maternal education across U.S. ethnic groups. *Educational Psychology*, 27, 533-556.
- VERBI Software (2007). *MAXQDA 2007. Introduction*. Marburg: VERBI Software. Consult. Sozialforschung. GmbH.
- Vries, H. de, Dijkstra, M. & Kuhlman, P. (1988). Self-efficacy the third factor besides attitude and subjective norm as a predictor of behavioural intention. *Health Education Research*, 3, 273-282.
- Vygotsky, L.S. (1962). *Thought and Language*. Cambridge MA: MIT Press.
- Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in society. The development of higher psychological processes*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Weizman, Z.O. & Snow, C.E. (2001). Lexical output as related to children's vocabulary acquisition: Effects of sophisticated exposure and support for meaning. *Developmental Psychology*, 37, 265-279.

Bijlage 1: Topiclijst begeleider

Datum interview:

Tijd interview:

Introductie van het gesprek

- ❖ Jezelf voorstellen
- ❖ Bedanken voor deelname
- ❖ Doel van het interview
 - Kwaliteit van het programma *VVE Thuis* verbeteren;
 - Dit door middel van ervaringen van moeders (vaders?) en pedagogische medewerkers.
- ❖ Duur van het interview
- ❖ Waarborgen anonimiteit
- ❖ Geen goede of foute vragen
- ❖ Vragen van toestemming voor bandopname
- ❖ Opbouw interview
 - Achtergrondinformatie
 - Werving ouders
 - Ouderbijeekkomsten
 - Effecten van het programma *VVE Thuis*

Achtergrond informatie

Leeftijd:

Gezinssamenstelling:

Hoogst

genoten

opleiding:

Baan:

Begeleiders sinds:

Situatieschets

Ik wil allereerst graag ingaan op uw werksituatie.

Vragen die hierbij gesteld kunnen worden:

- ❖ Hoe lang werkt u hier al?
- ❖ Hoe bevalt het werken met het programma *VVE Thuis*?
- ❖ Wanneer zijn jullie gestart met *VVE Thuis* en waarom zijn jullie hiermee gestart?

Werving ouders

Ik zou het graag met u hebben over hoe de ouders terecht komen bij *VVE Thuis*.

Beginvraag: *Kunt u vertellen hoe de ouders bij VVE Thuis terecht komen?*

Aandachtspunten

- ❖ Hebben ouders zelf de keuze om mee te doen of is het verplicht?

Ouderbijeenkomsten

Binnen het programma *VVE Thuis* worden ouderbijeenkomsten georganiseerd. Ik wil het graag met u hebben over deze ouderbijeenkomsten. Allereerst zou ik wat algemene informatie willen hebben over de ouderbijeenkomsten.

Beginvraag: *Kunt u vertellen hoe de sfeer is tijdens ouderbijeenkomsten?*

Aandachtspunten:

- ❖ Hoe is de sfeer tijdens de ouderbijeenkomsten?
- ❖ Hoe is het contact tussen de begeleider en de ouders

Ouderbijeenkomsten; Informatie over het kindercentrum

Ik heb net met u algemene informatie van een ouderbijeenkomst besproken. Ik zou het nu graag hebben over VVE Thuis in samenwerking met het kindercentrum.

Beginvraag: *Hoe bespreekt u tijdens de ouderbijeenkomsten de informatie over het kindercentrum?*

Aandachtspunten:

- ❖ Wat is het voordeel hiervan?

Ouderbijeenkomsten; Overdracht themaboekjes

Ik heb het net gehad over de samenwerking tussen *VVE Thuis* en het kindercentrum. Dan zou ik het nu graag met u willen hebben over de overdracht van de themaboekjes.

Beginvraag 1: *Kunt u vertellen hoe er tijdens de ouderbijeenkomst terug wordt gekeken naar hoe de moeder/vader de activiteiten met hun kinderen hebben uitgevoerd?*

Aandachtspunten:

- ❖ Waarom is dit terugkijken belangrijk voor de ouders?

Beginvraag 2: *Hoe behandelt u het themaboekje tijdens een ouderbijeenkomst?*

Aandachtspunten:

- ❖ Attitude
 - Informatieoverdracht (kennis)
- ❖ Sociale invloed
 - Sociale steun
 - Sociale druk
 - Ouders leren van elkaar
- ❖ Eigen effectiviteit
 - Vertrouwen in eigen kunnen

Waarom zijn volgens u ouderbijeenkomsten zo belangrijk?

Resultaten VVE Thuis

We hebben net gesproken over de ouderbijeenkomsten van *VVE Thuis*. Ik wil het nu graag hebben over de resultaten van *VVE Thuis*.

Beginvraag: *Wat hebben de ouders aan de ouderbijeenkomsten gehad?*
Wat is de meerwaarde van het programma?

Zijn er tot slot nog dingen die volgens u verbeterd kunnen worden binnen het programma?

Afsluiting

- ❖ Nagaan of alle punten besproken zijn
- ❖ Zijn er nog punten die de respondent aan de orde wil stellen
- ❖ Dank voor deelname en nogmaals vertellen wat er et de data gaat gebeuren
- ❖ Telefoon/email achterlaten voor eventuele latere vragen / informatie van de respondent
- ❖ Uitkomsten worden opgestuurd
- ❖ Presentje geven

Bijlage 2: Topiclijst moeder

Topiclijst moeder

Datum interview:

Tijd interview:

Introductie van het gesprek

- ❖ Jezelf voorstellen
- ❖ Bedanken voor deelname
- ❖ Doel van het interview
 - Kwaliteit van het programma *VVE Thuis* verbeteren;
 - Dit door middel van ervaringen van moeders (vaders?) en pedagogische medewerkers.
- ❖ Duur van het interview
- ❖ Waarborgen anonimiteit
- ❖ Geen goede of foute vragen
- ❖ Vragen van toestemming voor bandopname
- ❖ Opbouw interview
 - Achtergrondinformatie
 - Werving ouders
 - Ouderbijeenkomsten
 - Effecten van het programma *VVE Thuis*

Achtergrondinformatie van de moeder

Leeftijd:

Samenstelling van het gezin:

Leeftijd VVE-Thuis kind(eren):

Bent u of is één van uw ouders in het buitenland geboren:

Is uw partner of haar/zijn ouders in het buitenland geboren:

Aantal jaar in Nederland:

Hoe lang heeft u op school gezeten:

Diploma:

Deelname *VVE Thuis* sinds:

Welke taal wordt er thuis gesproken:

In welke taal vindt de uitvoering van *VVE Thuis* plaats:

Situatieschets

Ik wil het graag met u hebben over de samenstelling van uw gezin.

Vragen die hierbij gesteld kunnen worden:

- ❖ Hoe heet uw kind?
- ❖ Hoe oud is uw kind?

Werving ouders

Beginvraag: *Kunt u vertellen waarom u mee doet met VVE Thuis?*

Aandachtspunten:

- ❖ Hebben de ouders er zelf voor gekozen of is het verplicht.

Ouderbijeenkomsten

Binnen het programma *VVE Thuis* worden ouderbijeenkomsten georganiseerd. Ik wil het graag met u hebben over deze ouderbijeenkomsten. Allereerst zou ik het graag met u hebben over algemene informatie over de ouderbijeenkomsten.

Beginvraag: *Kunt u vertellen hoe de sfeer is tijdens de ouderbijeenkomsten?*

Aandachtspunten:

- ❖ Hoe is de sfeer tijdens de ouderbijeenkomsten?
- ❖ Hoe is het contact tussen u de en de begeleider tijdens deze activiteiten?
- ❖ Hoe vindt u dat de beroepskracht omgaat met andere ouders?

Ouderbijeenkomsten

Ik heb net met u algemene informatie van een ouderbijeenkomst besproken. Ik zou het nu graag met u willen hebben over de ouderbijeenkomst zelf.

Beginvraag 1: *Kunt u vertellen welke activiteiten u tijdens een ouderbijeenkomst uitvoert?*

Aandachtspunten

- ❖ Wat vindt u van de activiteiten die u tijdens een ouderbijeenkomst uitvoert?
- ❖ Vindt u de opdrachten die in de themaboekjes staan leuk?
- ❖ Voert u deze activiteiten ook thuis uit? Waarom wel / waarom niet?

Beginvraag2: *Wordt er tijdens de ouderbijeenkomst gesproken over de activiteiten die u met uw kind thuis heeft gedaan?*

Aandachtspunten

- ❖ Hoe gaat dat dan? Wat bespreken jullie precies?
- ❖ Hoe reageert de beroepskracht op de activiteiten die meegenomen worden naar de bijeenkomst?
- ❖ Is dit terugkijken belangrijk voor u?

Beginvraag 3: *Hoe worden de activiteiten door de begeleider overgedragen?*

Beginvraag 4: *Kunt u mij vertellen wat u heeft geleerd van de andere moeders/vaders uit de groep?*

Aandachtspunten

- ❖ Praat u met andere ouders tijdens de ouderbijeenkomst (om ervaringen uit te wisselen)?
- ❖ Hoe gaat dat dan?
- ❖ Heeft u wat aan de andere moeders/vaders? Wat dan?
- ❖ Ervaart u steun van anderen tijdens de ouderbijeenkomsten? Hoe dan?
- ❖ Ervaart u sociale druk van anderen tijdens de ouderbijeenkomsten? Hoe dan?

Resultaten VVE Thuis

We hebben net gesproken over de ouderbijeenkomsten van VVE Thuis. Ik wil het nu graag hebben over wat u en uw kind leren.

Beginvraag: *Kunt u vertellen wat u en uw kind aan VVE Thuis heeft gehad?*

Zijn er tot slot nog dingen die volgens u verbeterd kunnen worden binnen het programma?

Afsluiting

- ❖ Nagaan of alle punten besproken zijn
- ❖ Zijn er nog punten die de respondent aan de orde wil stellen
- ❖ Dank voor deelname en nogmaals vertellen wat er et de data gaat gebeuren
- ❖ Telefoon/email achterlaten voor eventuele latere vragen / informatie van de respondent
- ❖ Uitkomsten worden opgestuurd
- ❖ Presentje geven

Bijlage 3: Observatielijst

Naam peuterspeelzaal:

Datum observatie:

Opbouw ouderbijeenkomst

Onderdelen ouderbijeenkomst	Voldaan / niet voldaan
1. Informatie thema Kindercentrum	
2. Overdracht Themaboekje Terugblik Overdracht themaboekje	
3. Optioneel deel	

Besproken tijdens ouderbijeenkomst

Onderdelen besproken	Voldaan / niet voldaan
Themaboekje	
Instructieblad doorlopen	
Vuistregels	

Terugblik

	Hoe is het gegaan?	Wat ging goed/fout?	Andere situaties?
Terugblik			

Activiteiten

Activiteit	Werkvorm I: Informatie M: Model-leren P: Participerend	Praten met ouders Ouders aanmoedigen Feedback geven	Sociale interactie (ervaringen/meningen uitwisselen)	Instructieblad
1				1 2 3 4 5
2				1 2 3 4 5
3				1 2 3 4 5
4				1 2 3 4 5
5				1 2 3 4 5
6				1 2 3 4 5
7				1 2 3 4 5
8				1 2 3 4 5